

Vitaal ouder worden

Voorjaarsconferentie 2024 georganiseerd door de
Nederlandse Vereniging voor Neuropsychologie

Datum: 24 mei 2024

Locatie: Van der Valk Hotel te Nijmegen-Lent

Programmaoverzicht

09:30 – 10:00	Registratie en koffie
10:00 – 10:15	Welkom
10:15 – 10:55	Prof. dr. Erik Scherder - Moeite doen?
10:55 – 11:35	Prof. dr. Wiesje van der Flier - <i>Op weg naar behandeling op maat voor de ziekte van alzheimer</i>
11:35 – 12:00	Koffiepauze
12:00 – 12:30	Prof. dr. Joukje Oosterman - <i>Cognitieve reserve bij het ouder worden, waar te beginnen?</i>
12:30 - 12:45	Poster pitches
12:45 – 14:00	Lunch
14:00 – 14:15	Algemene ledenvergadering (ALV)
14:15 – 14:45	Dr. Simone Dobbelaar - <i>Het sociale brein in de kindertijd en adolescentie</i>
14:45 – 15:05	Uitreiking Masterthesisprijs en Dissertatieprijs
15:05 – 15:50	Theepauze en postermarkt
15:50 – 16:20	Dr. Lotte Brinkhof - <i>Veerkracht en weerbaarheid op latere leeftijd</i>
16:20 – 16:50	Prof. dr. Hilde Geurts - <i>Veroudering & Vitaliteit: Een focus op autisme</i>
16:50	Borrel

Prof. dr. Erik Scherder

Moeite doen?

Abstract: Waarom spreken we eigenlijk over 55+, 60+, 65+? Vinden we daar 'knikken' in het cognitief en fysiek functioneren die een nieuwe periode van achteruitgang inluiden? En zien we die knikken terug in de neuronale netwerken? Wat zouden we moeten doen om zo vitaal mogelijk oud te worden? We kennen allemaal de '*Law of the least mental effort*' en de '*Law of the least physical effort*'; we zijn liever lui dan moe, zowel cognitief als fysiek. Dus is vitaal ouder worden meegaan met deze wetten, of weerstand bieden aan deze wetten? En vindt weerstand bieden dan plaats op zowel het cognitief als fysieke gebied? Is de relatie tussen cognitief én motorisch functioneren echt een vast onderdeel in onze dagelijkse klinische praktijk? Dit en meer zullen de ingrediënten zijn van mijn lezing. Een beetje 'schuren' hoort er wel bij!

Bio: Prof. dr. Erik Scherder is hoogleraar Klinische Neuropsychologie aan de Vrije Universiteit en lid van de Nederlandse Sportraad. Als hoogleraar is hij betrokken bij verschillende onderzoekslijnen, waaronder: muziek en cognitieve functies bij kinderen met Cerebrale Parese, effect van muziek in de klas op schoolprestaties, de relatie tussen (in)activiteit en cognitie bij bewoners van verpleeghuizen, training en ondersteuning van mantelzorgers die een partner met dementie hebben en nog samen nog thuis wonen, het effect van bewegen tijdens de les op het cognitief functioneren van kinderen in het primaire onderwijs, het effect van kauwen op cognitie en stemming van verpleeghuisbewoners, e.a.

Prof. dr. Wiesje van der Flier

Op weg naar behandeling op maat voor de ziekte van alzheimer

Abstract: In Nederland hebben bijna 300.000 mensen dementie, vaak veroorzaakt door de ziekte van Alzheimer. Een ziekte waar nog geen medicijn voor is. De oplossing ligt in de ziektestadia vóór dementie. We moeten dementie voorkómen. Preventie dus. Preventie door leefstijlverandering en preventie met (toekomstige) medicijnen. Het is niet of-of, maar én-én. De vraag is: welke preventie-strategie werkt voor wie? Om dat te ontdekken, kijken we naar verschillen tussen mensen. Verschillen in biologie én verschillen in behoeften, wensen & voorkeuren.

Belangrijke voorwaarden voor behandeling op maat zijn een nauwkeurige en vroege diagnose, bijvoorbeeld met een bloedtest. Als je de diagnose in een vroeg stadium stelt, wordt prognose steeds belangrijker. De patiënt wil weten wat zij of hij kan verwachten. Tenslotte is het betrekken van de wensen en voorkeuren van patiënten essentieel. Idealiter staat de patiënt met familie aan het roer van de eigen zorg en behandeling.

In het nationale, publiek-private ABOARD-project bundelen meer dan dertig partners hun krachten, waaronder de vijf Nederlandse alzheimercentra en Alzheimer Nederland. De missie van het project is om de voorbereidende stappen te treffen voor een toekomst mét behandeling op maat voor Alzheimer. Waarbij het ultieme doel is: de hersenen gezond houden, zodat we dementie voorkómen.

Bio: Prof. dr. Wiesje van der Flier (1975), neuropsycholoog en klinisch epidemioloog is wetenschappelijk directeur van Alzheimercentrum Amsterdam, Amsterdam UMC. Zij voert het Amsterdam Dementia Cohort aan, een doorlopend geheugenpoli-cohort met >6000 patiënten met rijke fenotypering (MRI, EEG, CSF biomarkers, PET) en gelinkte biobank (bloed, DNA, CSF). Het Amsterdam Dementia Cohort staat aan de basis van veel van het onderzoek van Alzheimercentrum Amsterdam. De belangrijkste lijnen van onderzoek zijn (i) op zoek naar de oorsprong, (ii) diagnose & prognose, en (iii) interventie & preventie. Samen met Philip Scheltens schreef zij in 2015 *het Alzheimermysterie* (Arbeiderspers). In september 2017 richtte Van der Flier de website www.hersenonderzoek.nl op, om deelname aan wetenschappelijk onderzoek naar hersenziektes te bevorderen. Van der Flier geeft leiding aan ABOARD, een uniek nationaal consortium dat zich richt op het voorbereiden van Nederland op een toekomst mét behandeling op maat voor alzheimer (www.aboard-project.nl).

Prof. dr. Joukje Oosterman

Cognitieve reserve bij het ouder worden, waar te beginnen?

Abstract: Cognitieve achteruitgang is onvermijdelijk bij het ouder worden; desalniettemin bestaan er veel verschillen tussen personen in de ernst van deze cognitieve achteruitgang. Mogelijk speelt cognitieve reserve hierin een rol, met als gedachte dat cognitieve reserve ons in staat stelt om actief te compenseren voor de leeftijdsgerelateerde veranderingen in de hersenen. Alhoewel deze aanname binnen de wetenschappelijke literatuur breed gedragen wordt, zijn er nog veel dingen onduidelijk met betrekking tot deze latente variabele.

In deze presentatie zal dieper ingegaan worden op de proxy's die vaak gebruikt worden om cognitieve reserve te meten. Zo wordt hier vaak het opleidingsniveau voor gebruikt, maar laten recente studies vooral zien dat een hoger opleidingsniveau samengaat met een betere cognitie per se, waarbij weinig bewijs gevonden wordt dat het de cognitieve achteruitgang tegengaat bij het ouder worden. Daarnaast is opleidingsniveau een relatief stabiele variabele, terwijl één van de kernaannames achter cognitieve reserve is dat dit zich ontwikkelt gedurende de levensloop.

Daarnaast zal gekeken worden naar het gebruik van strategieën als één van de werkingsmechanismen achter cognitieve reserve. Alhoewel dit een vrij gangbare aanname is, zijn er nog weinig studies die gekeken hebben naar het (succesvol) inzetten van geheugenstrategieën in relatie tot cognitieve reserve over de volwassen levensloop. In deze presentatie zal dieper ingegaan worden op hoe verschillende reserve proxy's (bv. opleidingsniveau, vrijetijdsactiviteiten) samenhangen met het gebruik van geheugenstrategieën, en hoe dit zich verhoudt tot de geheugenprestatie.

Bio: Joukje Oosterman is in 2007 gepromoveerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam (promotor: E.J.A. Scherder). Na een korte aanstelling aan de Universiteit Utrecht als junior universitair docent, is zij sinds 2008 tot op heden werkzaam binnen de afdeling Neuro- en Revalidatiepsychologie aan de Radboud Universiteit, Nijmegen. Vanaf maart 2021 is ze afdelingsvoorzitter, en daarnaast is ze per oktober 2023 benoemd als hoogleraar met als opdracht 'Neuropsychologie van de Cognitieve Veroudering'.

Dr. Simone Dobbelaar

Het sociale brein in de kindertijd en adolescentie

Abstract: Hoe komt het dat sommige kinderen makkelijk hun weg vinden in sociale situaties, moeiteloos vriendschappen vormen en gelukkig zijn in hun sociale leven, terwijl anderen daar meer moeite mee hebben? Mogelijk speelt sociale competentie hierin een rol: het vermogen om zowel persoonlijke doelen te halen en tegelijkertijd positieve relaties te onderhouden met anderen, bijvoorbeeld tijdens sociale interacties. De periode tussen de kindertijd en adolescentie is een interessante periode om sociale interacties te onderzoeken, omdat er in deze periode veranderingen optreden in gedrag, de hersenen, en sociale omgeving van jongeren. Tijdens de adolescentie neemt het aantal hersencellen af, terwijl het aantal verbindingen juist toeneemt als gevolg van specialisatie. Deze veranderingen in het brein zouden ervoor kunnen zorgen dat jongeren gevoeliger zijn voor invloeden uit de sociale omgeving. De rol van leeftijdsgenoten wordt in de kindertijd en adolescentie daarbij steeds belangrijker: jongeren gaan meer tijd doorbrengen met leeftijdsgenoten, er worden wederkerige vriendschappen gevormd, en de mening van leeftijdsgenoten wordt belangrijker. In deze presentatie zal Simone Dobbelaar ingaan op de rol van de sociale omgeving op hersenontwikkeling in deze kansrijke periode, en hoe ervaringen met leeftijdsgenoten kunnen bijdragen aan het vitaal opgroeien van jongeren.

Bio: Dr. Simone Dobbelaar is postdoctoraal onderzoeker bij de afdeling Ontwikkelings- en Onderwijspsychologie aan de Universiteit Leiden. Ze doet onderzoek naar de neurale ontwikkeling van sociaal gedrag in de kindertijd en adolescentie, waarbij zij zich onder andere richt op hoe jongeren hun agressie leren reguleren, hoe zij anderen helpen en hoe ze beloningen verwerken. Zij is daarbij gefascineerd door de vraag hoe ervaringen met leeftijdsgenoten deze ontwikkeling beïnvloeden.

Simone studeerde Psychobiologie en Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam. Ze combineerde haar interesse in neurowetenschap en psychologie in haar promotieproject aan de Universiteit Leiden, waar ze onderzoek deed naar de gedrags- en neurale ontwikkeling van sociale competenties van de kindertijd tot de adolescentie. Momenteel werkt Simone als postdoctoraal onderzoeker binnen het Growing Up Together in Society consortium.

Dr. Lotte Brinkhof

Veerkracht en weerbaarheid op latere leeftijd

Abstract: Ouder worden gaat gepaard met talloze uitdagingen (bijv. cognitieve of fysieke achteruitgang, pensionering of het verlies van een dierbare/levenspartner) die vaker wel dan niet onvermijdelijk zijn. Gezond of *vitaal* ouder worden draait dan ook niet zozeer om het vermijden van veranderingen of het behouden van perfecte functie, maar vooral om het adequaat omgaan met, doorstaan en aanpassen aan (leeftijdsgebonden) veranderingen en uitdagingen. Dit alles met als doel de kwaliteit van leven en het mentaal welbevinden zo min mogelijk te beïnvloeden. Onderzoek wijst op een belangrijke rol van veerkracht en weerbaarheid op latere leeftijd. Wat bepaalt of iemand veerkrachtig of weerbaar is, of juist bezwijkt onder de uitdagingen en veranderingen? In deze presentatie zal ik dieper ingaan op de sociale, fysieke, psychologische, cognitieve en maatschappelijke factoren die deze verschillen tussen individuen kunnen verklaren. Ik belicht daarbij twee verschillende aspecten van veerkracht/weerbaarheid, namelijk psychologisch aanpassingsvermogen – de mate waarin iemand mentale weerbaarheid of veerkracht kan tonen – en gedragsmatig aanpassingsvermogen – de mate waarin iemand zijn/haar gedrag adequaat weet aan te passen aan veranderende omstandigheden. Met

name als het gaat om het aanpassen van gedrag in reactie op veranderingen en/of tegenspoed, ligt er een unieke – relatief onderbelichte – kans voor het versterken van veerkracht/weerbaarheid op latere leeftijd.

Bio: Lotte Brinkhof is een postdoctoraal onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Ze begon haar academische loopbaan met een bachelor in psychologie, gevolgd door een master in psychologie, waarbij ze zich specifiek concentreerde op het vertalen van wetenschappelijke kennis naar de maatschappij. Na een korte periode als onderzoeksassistent bij het Behavioral Science Institute in Nijmegen en de UvA, startte ze haar promotieonderzoek bij het Centre for Urban Mental Health. Gedurende vier jaar heeft ze onderzoek verricht naar het belang van veerkracht op latere leeftijd voor gezond en vitaal ouder worden. Ze heeft onder andere het

grootschalige onderzoeksproject ‘Senioren Doen Mee’ opgezet, met als doel de relatieve bijdrage van verschillende factoren aan veerkracht en gezond ouder worden te onderzoeken. Daarnaast heeft ze verschillende studies uitgevoerd naar de gevolgen van seniorisme (stereotypen, vooroordelen en discriminatie jegens ouderen op basis van leeftijd) voor ouderen en zet ze zich actief in voor het bestrijden van dit fenomeen in de maatschappij. Onlangs is ze gestart als postdoc, waar ze haar onderzoekslijn voortzet.

Prof. dr. Hilde Geurts

Veroudering & Vitaliteit: Een focus op autisme

Abstract: Autisme wordt gezien als een vorm van neurodivergentie. Autistische mensen lijken informatie anders te verwerken, hebben gedurende hun leven meer bijkomende psychische en lichamelijke problemen en ervaren vaak minder controle over hun leven. Dit alles heeft impact op iemands vitaliteit. Ook het verouderen brengt veranderingen met zich mee die een impact kunnen hebben op iemands vitaliteit. De mate en het moment van merkbare veroudering verschilt tussen mensen, maar iedereen zal op een gegeven meer lichamelijke en cognitieve klachten gaan ervaren. De centrale vraag die in deze lezing zal worden beantwoord is of de mate en het moment van (cognitieve) veroudering anders is bij mensen met autisme. De belangrijkste conclusie is dat er meer overeenkomsten zijn dan verschillen, maar ondanks deze overeenkomsten behoeft de impact van veroudering toch extra aandacht.

Bio: Prof. dr. Hilde M. Geurts is hoogleraar klinische neuropsychologie aan de Universiteit van Amsterdam en senior onderzoeker bij Top GGZ instelling het Dr. Leo Kannerhuis (Youz/Parnassia-groep). Meer dan 25 jaar is autisme een centraal thema in haar onderzoek (zie www.dutcharc.nl). Ze richt zich op de gehele levensloop waarbij ze zich de laatste jaren primair richt op veroudering & autisme. De onderzoeksthema's zijn divers, van anatomie van de hersenen tot autonomie van de persoon. Door samen te werken met autistische mensen, hun naasten en klinici en gebruik te maken van zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethodes probeert ze te zorgen dat de kennis die haar onderzoek oplevert ook praktische implicaties heeft.